Nr 25

Näringsutskottets betänkande i anledning av motion om förstatligande av cement- och lättbetongindustrin.

Ärendet

I motionen 1972:1322 av herr Hermansson m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag syftande till förstatligande av cement- och lättbetongindustrin.

Motionen

Byggnadsmaterialindustrins ägandeförhållanden, tekniska struktur och prispolitik har stått i centrum i den byggnads- och bostadspolitiska debatten under efterkrigstiden, anförs i motionen. Efter att ha refererat uppgifter om cement- och lättbetongindustrin som lämnats i koncentrationsutredningens betänkande (SOU 1968:5) Industrins struktur och konkurrensförhållanden och i statens pris- och kartellnämnds år 1970 framlagda studie över byggnadsmaterialbranschen uttalar motionärerna att det är ett viktigt samhällsintresse att bryta ut denna industrisektor ur storfinansens intressesfär. Statliga nyetableringar i konkurrenssyfte anser de icke vara en framkomlig väg, eftersom kapaciteten hos befintliga företag på området torde vara tillräcklig.

Uppgifter i anslutning till motionen

I betänkandet (SOU 1968:5) Industrins struktur och konkurrensförhållanden behandlade koncentrationsutredningen bl. a. cementindustrins och lättbetongindustrins produktionsförhållanden, marknadsstruktur, prissättning samt kostnads- och vinstsituation.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) har år 1970 publicerat en bl. a. på dess egna undersökningar och på koncentrationsutredningens betänkande baserad översikt med titeln "Byggnadsmaterialbranschen. En orienterande studie mot bakgrunden av förekommande konkurrensbegränsande överenskommelser". Om cementindustrin och lättbetongindustrin meddelas däri bl. a. följande.

Det dominerande företaget inom den svenska cementindustrin är AB Cementa, vars andel av landets totala cementproduktion uppgår till omkring 80 %. För återstoden av produktionen svarar Cementas enda konkurrentföretag på cementmarknaden, AB Gullhögens bruk. I detta företag, som är dotterbolag till det Svenska handelsbanken närstående AB Industrivärden, har staten 12,5 % av aktierna. Den svenska cementförbrukningen, som internationellt sett är mycket hög, tillgodoses

nästan helt genom inhemsk produktion; importandelen är blott någon procent. Cementmarknaden kan karakteriseras som ett duopol med i huvudsak standardiserade produkter. Etableringshindren på marknaden är betydande. Koncentrationsutredningen betecknade konkurrenssituationen inom branschen som "synnerligen stabil". Branschen kännetecknas av en omfattande integration framåt, som vid rådande branschstruktur framstår som ett mera effektivt konkurrensmedel än prisförändringar.

Lättbetong tillverkas dels av Ytong AB, som till en tredjedel ägs av AB Gullhögens bruk, dels av siporexfabrikerna, vilka ingår i Cementakoncernen. Ytong AB övertog 1968 de statsägda Duroxbolagens anläggningar för lättbetongtillverkning. All försäljning av lättbetong inom Sverige sker genom ett av siporex- och ytongbolagen bildat gemensamt försäljningsbolag, AB Lättbetong. Försäljningen kvoteras enligt avtal så att siporexfabrikerna får leverera 46 % och ytongfabrikerna 54 % av den kvantitet som säljs. Med nuvarande företagsstruktur finns inte några förutsättningar för priskonkurrens mellan tillverkarna. Det viktigaste konkurrensinslaget på marknaden är i stället konkurrensen från andra byggnadsmaterial inom stommaterialområdet, förutom tegel bl. a. betongelement och gipsskivor samt trä- och järnkonstruktioner. Denna konkurrens anses ha skärpts med åren och bl. a. ha medverkat till en tillbakagång i försäljningen av lättbetong 1968.

Tidigare behandling av motioner i ämnet

Ett yrkande av samma innebörd som det nu föreliggande – och dessutom gällande den privatägda delen av tegelindustrin – framställdes vid 1969 års riksdag i ett motionspar som behandlades av bankoutskottet (BaU 1969:29) tillsammans med andra motioner angående byggnadsmaterialindustrin och byggnadsindustrin. Utskottet hänvisade till genomförd och pågående utredningsverksamhet på dessa områden – bl. a. genom koncentrationsutredningen – och ansåg att en begärd branschutredning rörande byggnadsmaterialindustrin inte var erforderlig. Vidare anförde utskottet att det inom Kungl. Maj:ts kansli förelåg planer på att tillsätta en arbetsgrupp med uppgifter på byggområdet, vilken bl. a. kunde väntas ägna uppmärksamhet åt kartellsamarbetet inom byggnadsmaterialindustrin. I anslutning till motionsyrkandet om förstatligande av cement- och lättbetongindustrin erinrades om att staten genom avtal med AB Gullhögens bruk fått direkt insyn i ett av storföretagen inom byggnadsmaterialbranschen. Utskottet ansåg inte åtgärder för ett förstatligande enligt motionärernas förslag motiverade och avstyrkte därför motionerna, som också avslogs av riksdagen.

Utskottet

Hela tillverkningen av cement och lättbetong i vårt land handhas av två koncerner. För försäljningen av lättbetong svarar ett av dessa gemensamt ägt försäljningsbolag. Såsom klarlagts av statens pris- och

kartellnämnd (SPK) saknas till följd av företagsstrukturen förutsättningar för priskonkurrens mellan tillverkarna. Detta förhållande åberopas av motionärerna som motiv för att cement- och lättbetongindustrin bör förstatligas.

Utskottet vill framhålla att konkurrenssituationen inte får bedömas med hänsyn uteslutande till de båda ifrågavarande branschsektorernas struktur. Som en ersättning för priskonkurrensen verkar, såsom SPK också påpekat, konkurrens från andra slag av byggnadsmaterial; särskilt torde marknadsläget för lättbetong påverkas härav. Därtill kommer att importkonkurrens inte är utesluten. Pris- och konkurrensförhållandena på byggnadsmaterialområdet bevakas kontinuerligt från statens sida, i första hand genom SPK. Inom Kungl. Maj:ts kansli finns en arbetsgrupp med representanter för finans-, handels-, inrikes-, civil- och industridepartementen, vilken ägnar uppmärksamhet åt byggnadsmaterialindustrin. Genom sitt delägarskap i AB Gullhögens bruk har staten direkt insyn i produktion och marknadsföring av cement och lättbetong. Mot bakgrund av vad nu sagts anser utskottet att motionärernas farhågor i fråga om prisutvecklingen på cement- och lättbetongområdet är överdrivna. Utskottet avstyrker motionen.

Utskottet hemställer sålunda

att riksdagen avslår motionen 1972:1322.

Stockholm den 25 april 1972

På näringsutskottets vägnar

C.G. REGNÉLL

Närvarande: herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Bengtsson i Landskrona (s), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Gustafsson i Byske (c), Rask (s), Wååg (s), Hovhammar (m), Jonsson i Husum (s), Rydén (fp), fru Hambraeus (c), fru Hansson (s) och herr Hallgren (vpk).

Reservation

av herr Hallgren (vpk), som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

"Hela tillverkningen av – – – (= utskottet) – – – lättbetongindustrin bör förstatligas.

Utskottet tillmäter den starkt utpräglade koncentrationen inom byggnadsmaterialindustrin stor betydelse. Detta gäller i alldeles särskilt hög grad dess tunga del, cement- och lättbetongindustrin. De båda produktionsföretagen inom denna del av byggnadsmaterialindustrin intar en sådan

dominans, framhålls i motion 1972:1322, att någon förutsättning för priskonkurrens inte förefinns. Betecknande är att någon sänkning av materialkostnadernas andel av de totala byggnadskostnaderna har inte ägt rum. Utskottet ansluter sig till motionärernas bedömning att det på detta område inte kan bli tal om några statliga nyetableringar som medel för att bryta de båda privatägda storföretagens absoluta dominans. Deras industriella kapacitet torde vara tillräcklig. Därför återstår endast att genom ett förstatligande av denna del av den befintliga byggnadsmaterialindustrin kunna bryta den privatkapitalistiska dominansen över den och skapa förutsättningar för en sänkning av byggkostnaderna. Utskottet anser i likhet med motionärerna att riksdagen bör ta ställning i sakfrågan och tillstyrker motionen 1972:1322.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1322 hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag syftande till förstatligande av cement- och lättbetongindustrin."